

4. Дьюи Дж. Демократия и образование / Дж. Дьюи. – М. : Педагогика-Пресс, 2000. – 384 с.
5. Дьяченко В. К. Сотрудничество в обучении / В. К. Дьяченко. – М. : Просвещение, 1991. – 191 с.
6. Заруба А. В. И следы за рейтингом / А. В. Заруба // Учитель года. – 2000. - № 3. – С. 36-43.
7. Кушнир А. М. Педагогика грамотности / А. М. Кушнир // Школьные технологии. – 1996. - № 4.
8. Левина М. М. Проблемное обучение в педагогическом вузе / М. М. Левина. - М., 1986. – 71 с.
9. Лийметс Х. Й. Групповая работа на уроке / Х. Й. Лийметс. – М. : Знание, 1975. – 64 с.
10. Лысенкова С. Н. Педагогическое сотрудничество / С. Н. Лысенкова // Инновационные движения в школьном образовании. – М. : Парсифаль, 1997. – С. 383-386.
11. Методичні рекомендації до укладання навчально-методичного комплексу дисципліни / уклад. Т. М. Дзюба, Н. М. Савельєва. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2012. – 41 с.
12. Педагогический энциклопедический словарь / Гл. ред. Б. М. Бим-Бад. - М. : Большая Российская энциклопедия, 2002. – 528 с.
13. Салмина Л. Г. Знак и символ в обучении / Л. Г. Салмина. – М. : Моск. ун-т, 1988. – 288 с.
14. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий : В 2 т. / Г. К. Селевко – М. : НИИ школьных технологий, 2006. – Т. 1. – 816 с. – (Серия «Энциклопедия образовательных технологий»).
15. Тарасов Л. В. Авторское представление школы «Экология и диалектика» : [монография] / Л. В. Тарасов.- М. : ВШМФ «Авангард», 1997. – 189 с.
16. Шмаков С.А., Безбородова Н. Я. От игры к самовоспитанию : [сборник игр-коррекций] / С. А. Шмаков, Н. Я. Безбородова. – М. : Новая школа, 1993. – 80 с.
17. Щетинин М. П. Объять необъятное: записки педагога / М. П. Щетинин. – М. : Педагогика, 1986. – 176 с.
18. Эвристическое обучение. В 5 т. Т.1. Научные основы / Под ред. А. В. Хуторского. - М.: ЦДО «Эйдос», 2011. - 320 с. (Серия «Инновации в обучении»).

Валерій Лутфуллін

АНАХРОНІЗМИ Й АНОМАЛІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ: ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Сучасний етап розвитку педагогічної науки й освітньої практики відзначається невпинним зростанням числа нових педагогічних технологій, автори яких обіцяють учителям і вихователям незаперечні успіхи при практичній реалізації їхніх методичних розробок і рекомендацій. На превеликий жаль, у багатьох випадках ці обіцянки не знаходять переконливого підтвердження в шкільній практиці.

Наведемо деякі факти реального стану навчально-виховної роботи школи. Згідно з дослідженнями останніх років, в Україні спостережено загрозливе зростання кількості молодших школярів з вираженими ознаками антигромадської поведінки. Так, за даними, якими оперує Н. Онищенко, із 450 молодших школярів

виявлено 276 (тобто 61%) учнів із девіантною поведінкою, причому 166 із них мають високий і середній рівень сформованості девіантної поведінки [6]. Уже на середньому рівні сформованості девіантна поведінка має такі ознаки, як “відсутність інтересів; зухвалість; нерегулярне вживання брутальних висловлювань із метою підтримання “авторитету”; ...здатність до обману; нестриманість; періодичне вживання алкоголю; постійне тютюнопаління” тощо [6, с. 26-27]. У середніх і старших класах ці прояви аномальної поведінки поглиблюються, що супроводжується зростанням рівня правопорушень неповнолітніх.

Водночас спостерігається загрозливе падіння якості засвоєння школярами переважної більшості предметів (насамперед, математики, фізики й хімії), зумовлене непомірними навчальними перевантаженнями [4, с. 22]. Зокрема, доводиться констатувати такий стан вивчення хімії в школі, як “прогресуюча хімічна безграмотність суспільства на всіх його рівнях” [2, с. 22].

Таким чином, реальний стан шкільних справ має викликати велику стурбованість і стриманість щодо очікування вагомих і швидких успіхів від запровадження тієї чи іншої новітньої педагогічної технології. У чому ж полягають причини загострення щойно зазначених та інших болючих проблем виховання і навчання підростаючих поколінь?

Відповідь на це питання допомагає знайти звернення до літературно-педагогічних надбань Л.М. Модзалевського (1837-1896), автора першого у вітчизняній педагогічній літературі систематичного посібника з історії педагогіки. Важливим його досягненням були дослідження, присвячені Я.А. Коменському, що поклали початок поширенню в Росії педагогічних праць геніального чеського педагога. Підкреслюючи необхідність глибокого вивчення педагогічної спадщини минулого, Модзалевський зазначав: *“Тільки незнання історії та неповага до неї могли привести тих Дон Кихотів у виховній справі, яких у нас з’явилося не мало за останній час і які інколи при всій шляхетності своїх прагнень, тільки шкодять правильному розвитку педагогічної справи у нашій батьківщині”* [3, с. 853-854].

Ігнорування цього застереження саме по собі є очевидним анахронізмом, який доводиться оплачувати дорогою ціною. Цей анахронізм містить у собі не лише ігнорування, але й повне незнання безлічі дорогоцінних висновків і застережень М.Ф. Квінтіліанана, Я.А. Коменського, Й.Г. Песталоцці, А.В. Дістервега, К.Д. Ушинського та багатьох інших видатних педагогів.

Наведемо деякі приклади таких висновків і застережень про небезпеку навчальних перевантажень, які повністю ігноруються не лише багатьма шкільними вчителями, але ще більшою мірою авторами навчальних програм і підручників:

— Повне невігластво — не найбільше зло: накопичення погано засвоєних знань ще гірше (Платон);

— Ніхто не буде переобтяженим надмірною кількістю матеріалу, що підлягає вивченню. В усьому будуть рухатися вперед, не поспішаючи (Я.А. Коменський);

— Було б нескінченно нудною, розтягнутою й заплутаною справою, якщо б хто-небудь побажав навчати спеціальним подробицям (наприклад, всім особливостям трав і тварин, робіт ремісників, назвам інструментів тощо) (Я.А. Коменський);

— Ми окреслили собі найменше коло у порівнянні з дійсністю, але яку все ще величезну сферу являє собою це коло, якщо міряти по дитячому розуму (Ж.-Ж. Руссо);

— У багатьох випадках залишається бажаним педагогічний гомеопат, людина, яка навчає нас давати розумові прийоми у такій дозі, в якій вони діють найбільш ефективно і при якій незначна кількість викликає найсильнішу дію. Треба значно більше боятися перегодувати учнів, ніж послабити їх нестачею їжі (А. Дистервег);

— Учителі, що мають хороші задатки, з року в рік все сильніше скорочують навчальний матеріал і доводять його врешті-решт до неминучого мінімуму. Це справжні вчителі (Дістервег);

— Навчання, яке пройшли ми в наших гімназіях, можна порівняти з п'яним винником, у якого погано ув'язана поклажа; він знай жене вперед і вперед, не оглядаючись назад, і привозить додому порожній віз, вихваляючись тільки тим, що проїхав велику дорогу (К.Д. Ушинський);

— Скільки жорстокої винахідливості, скільки злого розуму і людиноненавистницької старанності вжито було на поповнення програм всією цією номенклатурою, датами, іноземними словами, формулами, цифрами (В.П. Вахтеров);

— Бажання пізнати є найкращим плодом хорошого навчання: його породжують, вправляючи розум, але не втомлюючи пам'яті (Ж.-Л. Бертран);

— Ґрунтовно, серйозно, глибоко опрацювати кожну з тих дисциплін, які ми в такій величезній кількості пропонуємо розуму молодій людині, вона при всьому бажанні опрацювати не може... В результаті ми випускаємо з наших шкіл молодь, яка значно більшою мірою звикла зубрити, ніж плідно працювати, а кому це потрібно (С.Т. Шацкий).

Нехтування таких неспростовних висновків і застережень є головною причиною чи не найнебезпечнішої аномалії середньої й вищої освіти — неймовірних навчальних перевантажень сучасних школярів і студентів. В.П. Беспалько, провідний дослідник цієї аномалії, констатує її згубні наслідки, повністю підтверджує всі щойно наведені висловлювання видатних педагогів минулого: "... Учень, гранично перевантажений навчальними предметами, нічим, крім нульової успішності відповісти не може" [1, с. 36]. Прямими наслідками гіпертрофованого змісту освіти є не лише загрозливе падіння якості засвоєння навчальних предметів, але й інші аномалії навчально-виховного процесу (втрата учнями бажання навчатися і примусовий характер навчальної діяльності; механічне заучування наукових знань, визначень, правил, формул; криміналізація поведінки учнів; катастрофічно високий рівень захворюваності та ін.) [5, 163-192].

Таким чином, оволодіння глибокими історико-педагогічними знаннями та їх практична реалізація мають ключове значення для діагностування й усунення численних анахронізмів і аномалій навчально-виховного процесу в загальноосвітніх школах. На нашу думку, оволодіння цим ключем є також необхідною умовою піднесення якості професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів.

Список використаної літератури

1. Беспалько В.П. Можно ли купить инновации? / В.П. Беспалько // Педагогика. 2010. №7. С. 30-36.

2. Заграничная Н.А., Иванова Р.Г. О содержании базового химического образования в современном социуме / Н.А. Заграничная, Р.Г. Иванова // Химия в школе. 2010. №1. С. 20-23.

3. Зикеев Н.В. Модзалевский // Педагогическая энциклопедия: В 4-х т.— Т. 2/ Гл. ред. И.А. Каиров и Ф.Н. Петров.—М.: Советская энциклопедия, 1965.— С. 853-854.

4. Лутфуллин В.С. Структування навчального матеріалу як головний чинник усунення навчальних перевантажень / В.С. Лутфуллин // зб. наук. праць ПНПУ ім. В.Г. Короленка.— Серія "Педагогічні науки" – Вип. 57. – Полтава, 2013. –С. 20-28.

5. Лутфуллин В.С. Теоретико-методичні засади усунення навчальних перевантажень учнів / В.С. Лутфуллин // Полтава: Видавець Шевченко Р.В., 2011. — 336 с.

6. Онищенко Н. Критерії сформованості девіантної поведінки в молодших школярів / Н. Онищенко // Рідна школа.— 2002.— № 7.— С. 26-27.

Ольга Кімова

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Вплив політичних, економічних, соціальних та культурних змін, які відбуваються в житті, входження України до європейського освітнього та наукового простору потребує нових підходів до вирішення питань підготовки майбутніх фахівців. Освіта сьогодення, орієнтуючись на різнобічний та гармонійний розвиток людини, створюючи умови для самореалізації кожної особистості має відповідати і соціальним вимогам суспільства.

В нормативно-правових документах увагу звернуто на необхідність оновлення змісту педагогічної освіти, її орієнтацію на зміни, що відбуваються в загальноосвітніх навчальних закладах. Так, відповідно до вимог оновленої навчальної програми з трудового навчання перед учителями поставлено завдання формувати в учнів ключові та предметні компетентності засобами наближення трудового навчання до життєвих потреб учнів, їх інтересів та природних здібностей. Отже, існує потреба у різнобічно-обізнаних і креативних учителях трудового навчання, готових до педагогічних інновацій.

Наукові засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів висвітлювали В. Андрущенко, І. Бех, В. Кремень, Б. Коротяєв, В. Сластьонін, М. Євтух та ін. Проблему підготовки вчителів трудового навчання було висвітлено в роботах таких науковців як Ю. Васильєв, В. Гусєв, В. Кальней, В. Поляков, В. Сидоренко, Д. Тхоржевський та ін. Теоретичні аспекти проблеми професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання (технологій) нині висвітлюються в роботах О. Авраменка, О. Коберника, М. Корця, Л. Оршанського, В. Стешенка, В. Титаренко, С. Ткачука, О. Торубари, А. Цини, С. Яшанова тощо. Враховуючи реалізацію євроінтеграційних орієнтирів у реформуванні системи вищої освіти України та її входження в єдиний європейський освітній простір І. Жерноклеєвим роковано систему підготовки майбутніх учителів технологій в країнах Північної Європи.